

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
MORBIS
MELANCHOLICO - MANIACIS

QVAM
DIVINI NVMINIS AVSPICIIS
ET
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS INDVLTV
PRO GRADV DOCTORIS
MEDICINAE ET CHIRVRGIAE

SVMMSIQVE IN VTRAQVE HAC SCIENTIA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
DOCTORALIBVS RITE CAPESSENDIS

DIE VII. MENS. MARTII A. MDCCCXLIII

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
SPECIMINIS LOCO EXHIBET

ET
PVBLICAE ERVDITORVM CENSURAE
OFFERT

A V C T O R
LEON ELIAS HIRSCHEL,
BEROLINENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
EX OFFICINA VESTERIANA.

DISSERTATIO INVAUORALIS MEDICA
DE
MORBIS
MELANCHOLICO-MANICIS

GRATIA
DIVINI NUMINIS AUSECIS
ET
GRATIA MEDICORUM ORDINIS IMPERIALIS
PRO GRADU DOCTORIS
MEDICINAE ET CHIRURGIAE

SUMMO IN VITAE HAC SCIENTIA HONORIBUS ET PRIVILEGIIS
DOCTORATUS TITULO CENSURIS
DIE VII. MENS. MARTII. A. MDCCCXXXII
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
SPECIMINIS LOCO EXHIBET

PUBLICAE FRUCTUORUM CENSURAE
AUCTOR
LEON BILAS HIRSCHEL
PROFESSOR

EX OFFICINA VESTRIANA
HABE MAGISTER
FRUCTUORUM CENSURAE

V I R O
PRAECLARA ERVDITONE ET DOCTRINA, EXCELLENTIBVS
INGENII DOTIBVS, SVMMO VIRTVTVM SPLENDORE, COMPLVRIVM
AMPLISSIMORVM MVNERVM DIGNITATE, ET MERITORVM
AMPLITVDINE LONGE SPECTATISSIMO,

ILLVSTRI, EXCELLENTISSIMO,
DOCTISSIMO ATQVE EXPERIENTISSIMO,

DOMINO
D. CHRISTIANO ANDREAE
COTHENIO,

POTENTISSIMO BORVSSORVM REGI ET ELECTORI
BRANDENBVRGICO A CONSILIIIS SANCTIORIBVS ET A
SANITATIS CVSTODIA,

REGIORVM EXERCITVVM MEDICO PRIMARIO
ET SVMMO, SVPREMI COLLEGII MEDICORVM,
DIRECTORI AMPLISSIMO,

VT ET

COLLEGII MEDICO - CHIRVRGICI, QVOD BEROLINI
FLORET, DECANO SPECTATISSIMO,

CIRCVLORVM QVORVNDAM MARCHIAE BRANDENBVRGICAE
PHYSICO LONGE CELEBERRIMO,

ACADEMIARVM IMPERIALIS NATVRAE CVRIOSORVM ET REGLE
SCIENTIARVM, QVAE BEROLINI EST,

NEC NON

COLLEGII SANITATIS BEROLINENSIS SODALI LONGE MERITISSIMO,

MAECENATI, PATRONO ET DOMINO SVO,

OMNI ANIMI SANCTITATE ET SVMMA
OBSEEVANTIA AETERNVM DEVENERANDO,

HOC STUDIORVM SVORVM SPECIMEN ACADEMICVM,

QUICQVOD LITTERVLARVM EST

VERA TESTIFICATIONE SVBMISSAE SVÆ REVERENTIE,

PIETATIS ET OBSEQVENTIAE

CONSECRATVM

A V C T O R .

V I R
ILLVSTRIS ATQVE EXCELLENTISSIME,
MAECENAS ET PATRONE
AETATEM RELIGIOSISSIME ATQVE
IMMORTALITER DEVENERANDE.

Pernirum forte TIBI, VIR INDVL-
GENTISSIME, videbitur, homi-
nem mei loci, neque natalium
splendore clarum, neque meri-
torum fama conspicuum, neque
vllis singularibus ingenii dotibus
ornatum, nec Tibi quidem, VIR HVMANISSIME
cognitum eo audaciae ac temeritatis processisse,
vt hasce leuidenses plagulas NOMINI TVO AMPLIS-
SIMO AC SPLENDIDISSIMO sacras esse veritus sit nul-
lus. Nec ipse diffiteor, TVIS oculis eas me non
sane vnquam subiicere fuisse ausum, nisi inusita-
tissima TVA HVMANITAS, quae in omnium, qui
TVAS excellentes virtutes norunt, admiratione
est, mihi gratam ostenderet spem, esse futurum,
vt temeritati meae, quae summa tua comitas in-
que omnes vere eruditos singularis fauor est, be-
nevolentissime ignosceas. Quibus proinde fretus
& confidens, ILLVSTRI TVO NOMINI hoc quaecun-

LEON ELIAS HIRSCHER

que munusculum quam demiffime atque subie-
ctiffime concinnare, cum fumma meae in TE ob-
feruantiae immortalis et obfequii testificatione
non dubito. Suscipias igitur ardentiffima ea et
maxime pia vota, quae meus TVI femper obser-
uantiffimus animus in TE, Maecenas indulgentis-
fime, effundit, vt fummus rerum Arbitr TE, VIR
ILLVSTRIS, cum omni gente Cotheniana, fofpi-
tem femper, faluum atque omnibus decoribus
florentem ad Nestoream conferuet fenectutem,
Tibique cuncta tua incepta et negotia nunquam
non faufta, felicia fortunataque, ex animi fenten-
tia, eueniant, vt in misere ex morbis decumben-
tium falutem et folatium cedant: mihimet vero
perpetuam Tuam gratiam et benevolentiam cu-
ftodiat, est quod omnibus precibus orat exoptatque

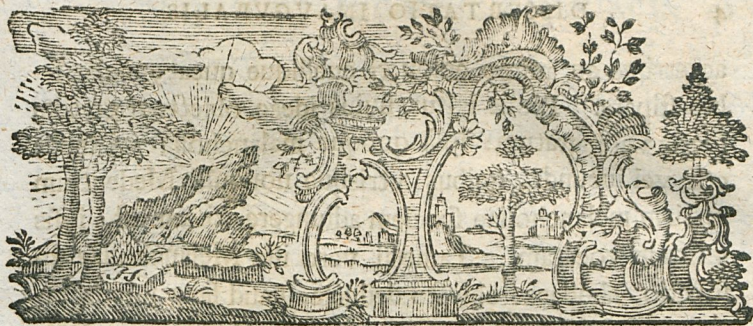
V I R

ILLVSTRIS, EXCELLENT. DOCTISSIME
ATQVE EXPERIENTISSIME
SPLENDIDISSIMI TVI ET AMPLISSIMI
NOMINIS

OBSERVANTISSIMVS ET SVBMISSISSIMVS
CVLTOR ET CLIENS

LEON ELIAS HIRSCHER

DE
M O R B I S
MELANCHOLICO - MANIACIS.

§. I.

Cum in hoc specimine inaugurali animus mihi sit, de morbis mentis nulla acuta febre comitatis, agere, de melancholia dicere ingrediar: quia humano generi frequentior esse obseruatur nec insolenter in maniam degenerare. Mutatur hic morbus suam denominationem a Graeco μέλανος i. e. nigra, et χολή i. e. bilis; quod bilis atra veteribus eius causa esse credita est.

§. II.

Est vero melancholia peruersa atque erronea imaginatio sensualis vel, si malueris, phantasia, vni ideae constanter et pertinaciter ita inhaerens, vt ea non nisi

aegerrime ex animo emoueri euellique queat, nulla febre stipata. Prout igitur huius ideae obiectum gratum fuerit vel ingratum: ipsa quoque melancholia vel tristis erit vel iucunda, quibus vtrisque nonnulli Medentium tertiam melancholiae speciem adiungere visum est, ipsis mixtam vocatam. Tametsi vero ista Melancholiae distinctio, ab ideae obiecto deducta, haud sane iniusta ratione est suscipienda: iustiore tamen ratione mihi eadem, cum Doctiss. Cartheusero, ab ipsius mentis conditione, in tres species distingui posse videtur, velut α) in *δυσθυμίαν*, (a Graeco *δυσ* i. e. aegre, difficulter, et *θυμός* i. e. animus, deriuatam) vbi homines difficillima natura et asperitate sunt, ideoque cogitabundi, tristes et morosi, ita vt rebus, alias sibi iucundissimis, vix oblectentur. Certae ideae phantastica non semper iidem inhaerent. Ceterum in rebus perspicendis et diiudicandis ab aliis mortalibus, sana mente praeditis, nihil dissident. Hinc quoque leuissimus quidem melancholiae est gradus, sed ad alterum huius morbi gradum, iamiamque mihi nominandum, expeditissimus. β) In *ἀφιλανθρωπίαν* (ab α priuatiuo, *φίλος*, i. e. amans et *ἄνθρωπος*, i. e. homo, deductam) vbi homines longe sunt tristiores, morosiores et austeriores, quam in superiore melancholiae specie, ita vt haud insolenter vano metu exterreantur, crebra et alta suspiria edant, quin etiam subinde lacrimas satis effuse profundant. Quid? quod hoc malo impliciti vnā semper et certam ideam animo

animo velat assidue agitare solent, nulla ratione extingui-
 guibilem; quae frequenter tam alte in eo insidet, vt alia-
 rum rerum vix vilius habeant rationem, sed plane earum
 obliuiscantur. Nonnulli solitudinis adeo cupidi sunt, vt
 non celebritatem modo oderint, sed ipsos etiam homines
 fugiant. Interdum vero vsque adeo exhilarati deprehen-
 duntur, vt effuso risu et cachinno concutiantur, qui sub-
 inde in risu Sardonio animaduertitur terminatus, nisi for-
 te in tempore conuenientibus praesidiis subueniatur.
 Hisce melancholiae speciebus adnectimus, praeunte
 Cartheuifero, γ) tertiam, ἀπανθρωπίαν ipsi appellatam, in
 quam identidem incidunt altero melancholiae gradu affe-
 cti et paulo ante a nobis commemorati. Oritur vero hic
 gradus, symptomatibus ἀφιλανθρωπίας in maius augescen-
 tibus atque incrementibus, vbi eiusmodi melancholicis
 tantum societatis odium est, vt etiam alios, alias sibi ca-
 rissimos et amicissimos, subinde odio habeant. Non raro
 sibi persuadent, se in pecudes vel fera animalia mutatos
 esse; aut vita defunctos: nonnulli sibi a daemone quo-
 dam obsessi videntur, et homines creduli magna cum reli-
 gione idem contendunt. Alii a cibis abstinent, persuasi,
 se ne vivere quidem amplius. Quidam hoc morbo grauif-
 sime adfecti interdum mortem, ipsis alioqui maxime ter-
 ribilem, sibi consciscunt et manus violentas inferunt.
 Arteriae hoc malo conflictantium pulsus agunt tar-
 dum: quia sanguis fluidissima sui parte orbatus; est
 respi-

respiratio est lenta: quia sanguis nimis spissus, quo huiusmodi aegri vtuntur, per pulmonum vasa, inque primis per rete vasculosum Malpighii, fertur tardissimus.

§. III.

Expeditum quoque erit melancholiam hanc a phrenitide et mania discernere. Nam illa sine febre acuta est: phrenitis vero semper febrem inflammatoriam sibi habet coniunctam: consistit quippe in meningum cerebri incendio: praeterea breuioris est decursus: melancholia vero est longioris temporis morbus nec raro fatis diuturnus, ita vt aliquando etiam complures annos perduret. Deinde etiam facile distinguitur a mania: quamuis enim haec a melancholia gradu differat nec raro huius proles sit: in eo tamen a melancholia diffidet, quod maniae semper saevus furor indiuulsus haeret comes, plerumque etiam ingens fastus et superbia; quae in melancholicis nunquam obuia sunt. Interea negari non potest, quin interdum melancholia in maniam degeneret, symptomatibus eius sensim in dies inualescentibus inque deterius mutatis, omnium maxime si primis morbi initiis Medicus non obftet, sed sero medicinam paret.

§. IV.

Dispersi etiam solet melancholia in idiopathicam et sympathicam, cum ratione causarum, tum methodi medendi.

dendi. Namque illa ex nullo alio praeuio morbo originem suam trahit, nisi ex solis affectibus, animo vndelibet concitatis: haec vero natales suos semper ducit ex obstructis visceribus, vel a sanguine nimis spisso, lentius iusto ac difficilus per viscerum vasa, inque primis per venae portarum alueos, fluente. Ex quo fit, vt vitalis latex, per corporis vasa tardius ac difficilius prouolutus, vberius affluentiusque ad cerebri vasa feratur, vbi praeter modum cumulatus efficit, vt mens varias inanes species sibi figuret.

§. V.

Causa proxima seu immediata mali huius est sanguinis spissi vberior et copiosior in tenerrima cerebri vasa illapsus atque impetus, qui ita congestus et cumulatus, lentissimo motu per ea peruoluitur: hinc in iisdem moram trahat, necesse est. Et quoniam eius per cerebri canaliculos motus quam plurimis difficultatibus est obstructus; minime mirum est, a tam difficili atque impedito eiusdem progressu, menti tam turbidos animi motus et anxias aegritudines incuti. Ad causas autem procatarticas, seu occasionales, quae huic malo faces subdunt, omnia ea refero, quae fluidas seu liquidas partes de humoribus auferunt; liquidis enim tenuioribus, quae sanguinis globulis rubicundis interfusa haerent, eorumque concretionem impediunt, sublatis, ipsos globulos mutuo ample-

amplexu inter se iungi atque ita in maiores massulas den-
 fari, necesse est. Quod si vero sanguinis tantus est len-
 tor tamque tardus per cerebri vasa motus, ipsius quo-
 que delibatifsimi neruorum liquidi secretio magnam inde
 iacturam faciet. In censu vero causarum procatartica-
 rum potissime numeranda veniunt nimia studia, cuiusmo-
 di sunt crebrae et diuturnae meditationes atque immode-
 ratae animi contentiones laboresque. Nam omnes actio-
 nes animales et vitales subtilissimum fluidum nerueum su-
 am causam effectricem agnoscunt; hoc ipsum vero assi-
 dua meditatione dissipatur. Non ignoro quidem, fluidum
 hoc tenuissimum etiam motu musculari consumi; sed per
 eundem motum muscularem fluidum hoc etiam promo-
 uetur, sanguine maiori in copia ad vasa secretoria pres-
 so: sic ex causa iacturae etiam fluidum mouetur. In la-
 boribus mentis autem, cum corpus vacata labore et quie-
 scit, sanguis ad vasa secretoria aegre adpellitur, damnum-
 que facit huiusmodi subiectum irreparabile. Philosophi,
 omnium maxime mathematici, cum saepe vni rei sint
 diutius iusto intenti, ideo prae aliis ei malo obnoxii ani-
 maduertuntur. Celsus dixit in praefatione sua: discipli-
 nam litterarum vt animo praecipue omnium necessariam,
 inimicam, in primis, si vltra modum extenditur, cor-
 pori, qua de causa motus corporis coniungi debet exer-
 citio mentis, immo variatio studiorum iucatur, ne mens in
 vna eademque meditationi semper infixata sit: Illi proinde
 litte-

litterati, qui funguntur eiusmodi munere, quod cum exercitio quodam corporis coniunctum, melius se habent semper, illis, in litteras se abdentibus. Vigilia nimia etiam consumit fluidum subtilissimum, et nisi illud per somnum refarciri poterit, (quod fit, eo interrupto,) quamvis corpus laetis cibus nutriatur, aptum tamen hoc ad labores sustinendos vix redditur: chyli enim elaboratione ad vires reficiendas opus erat. Quia autem motus peristalticus, amissis fluidis, debilitatur, cibi crudi quasi relinquuntur. Animi pathemata, terror vehemens, ira, gaudium immoderatum, moeror maxime et tristitia eiusmodi sunt. In his vero facies pallet et anxietates circa praecordia percipiuntur. Sic, fluido amisso, cruor valde spissus redditur et magis partes terrestres et oleosae inter se coeunt. Tristitia quoque somni imminuti causa est, propter ideam illam, semper in animo fixam. Immodicae excretiones sudoris, et alui, per purgantia fortiora excitatae, defectus sufficientium potulentorum; cibi flatulenti et concoctu difficiles, abusus spirituosorum; venus etiam immodica, humores inspissant. Galenus iam dudum notavit L. 6. de sanitate tuenda c. 14. corpus non solum dissolui, siccum, gracile pallidumque fieri, sed et caecos oculos spectari. De his nihil dicam, qui saepe a sacrificiis veneris dona iusta acceperunt. Febres acutae praegressae, quibus calor immodicus coniunctus fuit, in primis diluentibus neglectis, cruorem, fluidis dissipatis, magis compingunt.

B

Gale-

Galenus ait de atra bile c. 6: vbi humiditas in mor-
bis ardentibus deficit, atrum exire sanguinem e naribus.
Intermittentes febres, si febricitantibus, perseverante fe-
bre, sudor largius effususque manauerit: sudoribus enim
liquidiora separari a cruore, neminem latebit. Sanguis
melancholicus est spissus, niger, ater, vt ex superioribus
iam constat. Copiosas terrestresque partes et oleosas in
Sanguine delitescere, Chemicæ peritos haud fugit. Quan-
do fluida pars sanguinis expulsa, leni ignis tortura, e re-
torta transcendit; et tunc, aucto ignis gradu destillatio
continuat, prodeunt inde olea acra et salia. Nonne
idem sanguini putas euenturum, corpore humano nimis
sudoribus manante?

§. VI.

Fluidis partibus sanguini orbato terrestres et oleosae
moleculæ relinquuntur, oportet. Caue vero, misceas
hanc spissitudinem cum inflammatoria sanguinis diathesi:
nam spissitudinis inflammatoriae causa est nimium auctus
et rapidus sanguinis per vasâ corporis motus; vnde a
maiori eius attritu maior caloris gradus liquido vitali con-
ciliatur, et partes tenuiores aquosae dissipantur. Hinc
non mirum est, feri et lymphæ globolos in mutuos con-
tactus ruere, sicque spissitudinem phlegmonoidem sangui-
ni inferri.

§. VII.

§. VII.

Prognosis melancholiae idiopathicae; quae in solis imaginationibus et ideis consistit, est, quod haec curatu difficillima est multoque aegrius medicamentis, quantumvis optimis, cedit, quam illa melancholiae species, quae sibi suam sedem fixam in viscere quodam vel sanguine habet, cuiusmodi est melancholia hypochondriaca, quippe quae, haemorrhoidibus ei superuenientibus, vel in sexu faeminino, mensibus reuertentibus, per saepe depellitur, dummodo satis opportune appareant.

§. VIII.

Methodus medendi in melancholia est duplex, prout vel in sola mente infederit, vel simul in viscere quodam corporis sedem sibi suam posuerit. Ratione corporis congestiones a capite ad inferiores eius partes sunt deriuandae, id quod omnium optime fit venae sectione, in pede instituta, vt et pediluvii et balneis, crebro repetendis, et, capite prius raso, aquae frigidae perfusione, vesicatoriis, frictionibus inferiorum partium, temperantibus circa noctem datis, pulueribus nitrosis, cum salibus mediis commixtis et dosi largiore exhibitis; potibus diluentibus, diureticis, praecipue saponaceis et salibus alcalinis. Caueatur modo, vbi maior spissitudo est, a tincturis spirituosis. Neque purgantium hoc in malo est Medico obliuiscendum.

§. V IX.

Scio quidem, a nonnullis purgantia validiora et
 actiuiora, vt et sudorifera commendari; sed, meo quidem
 iudicio, talia medicamenta huic morbo non conueniunt,
 cum causa huius affectionis in spissitudine, omnibus Me-
 dentibus id vno ore fatentibus, consistat. Talia vero
 medicamenta si propinentur, eandem augment: per drastica
 enim medicamenta fluida euacuantur. Praecipue ab aloe-
 ticis, helleborinis et resinosis, abstinendum est, excepta
 melancholia, ab haemorrhoidibus non rite succedentibus,
 orta, vbi sic dicta medicamenta specifica, diluentibus
 intermissa, si nullae aliae circumstantiae id prohibent, ad-
 hiberi possunt. Sunt vero huiusmodi aloë, myrrha, cro-
 cus, caetera.

§. X.

Cibi concoctu faciles esse debent et in primis succulen-
 ti, ex carnibus animalium iuniorum parati. Ex regno
 vegetabili huc quadrant fructus horraei maturi, olera mol-
 lia, e. g. spinachia, endiuia, borrago, buglossa, mel
 cum sero lactis dilutum et magna copia tam diu haustum,
 donec aluus soluatur. Ptisanæ quoque cum melle mistæ,
 et aquæ foteriæ, tam ad vsum internum, quam exter-
 num, quas perillustri de SWIETEN in cap. de morbis chro-
 nicis in commentariis ad aphor: BOERHAAV. laudat, in
 thermis, inquit, aqua natiuo calore laxat omnia et
 emol-

emollit, venis bibulis se insinuat, sanguini permiscetur, per obstructa loca alluit, et, si potentur simul salubres illae aquae, tutum et potens habetur, remedium, vt moles concreta in vasis obstructis attenuetur et soluatur etc. Somnus eiusmodi aegris concilietur, neutiquam vero opiatas et somniferis, sed instrumentis musicis, quibus etiam tristitia discutitur, vt iam olim Celsus notauit L. 3. c. 7.

§. XI.

Aër ficcus et calidus est huiusmodi aegrotis vitandus, et potius humidus eligendus ac tepidus; sic vasa resorbentia fluidum, ex aëre haustum, sanguini spisso affundunt: ver ideo, vbi temperies aeris est, tempus aptissimum ad curandam melancholiam putem. Ingrata idea, animum diu noctuque versans, ex eo excutienda est multifariis oblectationibus, blandis alloquiis, frequentibus in locis hortisque amoenis ambulationibus, peregrinationibus, cetera, quo efficitur, vt menti semper alia atque alia obiecta obiiciantur spectanda, et ita animus ab illa cogitatione, penitus ipso insidente, sensim abducatur. Quo etiam nomine haece aegrotantibus soterii fontes bisariam conducunt: primum sua virtute crassum sanguinem diluente, vt iam supra perhibitum fuit: deinde plurifariis illis delectationibus, quas acidularum potatores, cum ex itinere ipso, tum ex sodalium consuetudine, in eiusmodi locis capiunt.

capiant. Consentaneum enim est, non facile vlla alia re eiusmodi cogitationem, quae in animo penitus infixata sedet, ex eo deleri posse, nisi assidua illa obiectorum mutatione et varietate, modo malum hoc non ex quapiam viscerum labe fuerit exortum. Opponenda quoque sunt dictae ideae contraria, velut tristitiae hilaritas, metui fiducia, irae metus.

§. XII.

Species melancholiae etiam datur, quam vocant nostalgiam vel etiam pothopatridalgias, ex *πῶθος* desiderium, *πατρίς*, patria, et *ἀλγός*, dolor: denotat autem haec immoderatum, anxium et plane infanum desiderium redeundi in patriam. Morbo hoc exorto, aegri initio tristes sunt, consortia et mores peregrinorum vehementer fugiunt, solitudines amant; leuissimis de causis irascuntur, patriae et morum patriorum memoriam semper fere adhibent. Morbo pedetentim in maius augescente, grauiora symptomata ei coniunguntur; velut tristitia perpetua, difficilis et frequens respiratio somnus inter raptus nec reficiens, immo interdum quoque *ἀγρυπνία* seu peruigilia se ei socia adiungunt; appetitus ciborum prostratus, languor et virium defectus, corporis macies, palpitatio cordis cum anxietate praecordiorum coniuncta, stupiditas, cetera. Et quo minor spes redeundi in patriam hoc malo affectis superest, eo magis cuncta symptomata

ptomata ingrauescunt, ita vt arteriae inordinatis pulsibus agitentur, modo enim celerius et languidius, modo crebrius et fortius micant, ciborum appetentia magis magisque languescit, tandemque velut moerore conficiuntur, nisi morbo ingrauescenti tempestiue occurratur. Quam optime igitur cum huiusmodi aegrotantibus agitur, si eis in patriam primo quoque tempore reuertendi copia datur: quamdiu enim non domi, sed peregre sunt, tamdiu omnis medicatio est vana irritaque; vbi vero in patriam fuerint reuersi, expedita est et facilis huius morbi curatio; dummodo aegris viscera adhuc salua sint atque integra: sublato enim illo impenso patriae desiderio, quo eorum animus die nocteque torquetur, breui post corpus suas vires et pristinum vigorem saepe sua sponte recipere solet. Quoniam igitur hoc malum sanatu est facillimum, si modo viscerum sana adhuc sit constitutio, nihil sane est, quodeius medelae heic immoremur. Quamprimum enim lares suos patrios reuiderint, statim melius habere incipient et reualescunt: quod si vero quacunque de causa peregrinari coacti fuerint, nulla conualescendi spes est, sed, morbo sensim pedetentimque increbrescente, tandem tabida febre exstinguentur.

§. XIII.

Iam quoque mihi videtur tempus dari agere de mania, quae vox deriuatur a *μανία*, i. e. insanio, et melancholiae

choliae inueteratae foboles est distatque ab hac duntaxat gradu. Est vero mania delirium acutissimum, magna cum audacia coniunctum, itidem a corrupta phantasia natum, cui ut plurimum effraenatus quidam et praeceps furor comes haeret. Homines, hoc morbo implicati, creberrime iracundia exardescunt ita, ut in se circumstantes acerbissima probra iactent et minas, cum vultu teterrimo et toruissimo; immo interdum vsque eo saeuunt, ut quasi ferae et immanes belluae in obuios sibi quoscunque vnguibus, pugnis, iracunde rabioseque inuadant. Nonnulli eorum, qui praesertim temperatura sunt sanguinea, in tam immoderatum effunduntur risum, ut cachinno concutiantur: aliis magis ad veneream libidinem pronis, quam et vultu, et obscenis verbis, satis subinde produnt. Quomodo mania a melancholia dissideat, iam supra ostensum est; quemadmodum quoque a phrenitide, utpote quae semper acuta febre stipata est, cuius mania nunquam non exfors deprehenditur, distet, pariter ex ante dictis satis liquet. Et si quando etiam febris quaedam cum mania confociata esse deprehenderetur, illa non tam ex ipsa mania enascitur; sed ex longe aliis causis emanando maniae se adiungit sociam. In primis vero commemorabile est, maniacos plerumque ingenti corporis robore ita pollere, ut vix ac ne vix quidem a pluribus hominibus, ipsos circumstantibus, coerceri cogique queant. Praeter incredibile hoc corporis robur, quo praediti conspiciuntur, patientien-

tientissimi quoque sunt frigoris acerbissimi, inediae satis saepe diuturnae, peruigilii, aliorumque rerum, perpeffur durarum et asperarum, ita vt nihil fere quicquam moleffiae indidem sentire videantur. Tantae etiam sunt temeritatis et audaciae, vt periculofiffima quaeque obire nihil timeant, ira praefertim ipsis conferuefcence inque furorem agitata.

§. XIV.

In hoc morbo defunctorum cadaueribus apertis cerebrum ficcum, durum, friabile et in fuo cortice flauum; vafa autem turgentia et atro cruore infarcta et praeter modum diftenta fuiiffe reperta obferuationum medicarum monumenta produunt. Omnes quoque infuper excretiones in huiusmodi mortalibus fere ceffaffe, animaduertifum eft: id quod non facile mirum videbitur curatius confideraturo, illam humorum, quos fuus in vafis alunt, fpiffitudinem in folitam, vafeulis minimis fecretoriis et excretoriis fubeundis minus habilem. Liquido etiam indidem cuiuis apparituram effe cenfeo caufam, quare vitalia liquida in cerebri vafis tam facile moras nechtant, in primis aequa animi lance perpenfuro, ftupendam illam exiguitatem iftorum canaliculorum, quibus cerebrum confectum eft contextumque. Quae quum ita fint, fpectatiffimum effe debet, cur, vt fecretiones, ita etiam excretiones maniacis imminutae fint. Et quia fanguis propterea copiofior et citatior per vafa corporis confpectiora et maxima fertur

C

fertur

fertur liquidum inde est, cur maniacis tantus sit corporis calor, vt nihil a rigore afficiantur. Durus etiam notatur ipsis esse arteriarum pulsus, propter vasculorum minimorum, earum membranas contexitum, obstructions. Cutis eisdem quoque nunquam madet, sed semper fere arida est, quod nihil sudoris fecernitur in vasculis subcutaneis. Tam immoderata cupidine in venerem feruntur, vt mulierem videntes, sibi temperare nihil omnino ab ea et abstinere possint, dummodo ipsis copia cum foemina quadam coeundi fuerit facta. Nonnulli, quibus occasio cum mulieribus concumbendi denegata est, nefando subinde modo sibi sperna proliciunt et ludice profundunt. Nec id mirum est, quum complura exempla eorum in monumentis obseruatorum existent, qui infano puellae cuiusdam amore capti nec sui voti compotes facti, in furorem seu insaniam fuerint acti, quod morbi peculiari nomine *ερωτομανια* appellari solet, quam heic data opera pertractare superferendam, gratam breuitatem amans.

§. XV.

Morbus hic multoties subito mortales adoritur. Nonnunquam vero ei praecedunt multiiuga mala, veluti *εγκεφαλιαι*, somnia terribilia, vehementes capitis et aurium dolores, *μαρμαρυγαι* siue oculorum fulgores et coruscationes, phlogoses capitis, frequentes nocturnae pollutiones, summa ad iram proclivitas. Et interrogati interrogantibus subinde ferocissime respondent. Sunt etiam aliqui
mania-

maniacorum tam maligno sunt animo, vt, quantumuis amicitiam simulent, tamen amicos suos sibi carissimos occulte, subdole et maligne adoriantur, eos interfecturi. Sanguis maniacorum venae sectione detractus, cum impetu et torrentis in modum inde erumpit, et vase exceptus, colorem satis rubicundum refert; at quieti commissus sibi que relictus, breui post in crustam velut concrefcit solidescitque, pici haud multum absimilem, ruborem tamen adhuc prae se ferentem, sed nihil quicquam feri exhibentem, WEDDELIO Auctore in patholog. general. p. 601, et in special. p. 16. Tandem quoque paucis vel huius afflictionis distinctio designanda venit, qua a Medicorum filii, quemadmodum melancholia, in idiopathicam partitur et Symptomaticam. Illa, sine vilo praeuio morbo, ex inani quadam specie, quam animus sibi figurauit quaeque in eo fixa sedet immotaque, enascitur: haec vero semper ex quopiam alio morbo vitioque corporis praegresso, oritur.

§. XVI.

Opportunum quoque nunc erit huius mali fontem et caput, vnde emanauerit, breuiter contemplari. Est vero maniae effectrix causa humorum impetuosa ad caput congestio et eorum coaceruatio in cerebri tubulis sanguiferis, per quos citatori velutique rapidiori motu, quam pro animi sanitate, agitantur. Minime proinde mirum est, liquidum nerueum quoque ex iis affluentius secretum, et concitatus, et copiosius in ipsos partium neruos pelli;

id quod quum vniuersis partibus motricibus mouendi vim suggerat seu suppetit, clarissime inde apparebit, vnde maniacis tam immane musculorum robur et corporis vires exoriantur. Nec arduum erit indidem intelligere, cur aliorum et peruigilii tolerantissimi sint, ita vt dies noctesque per diu infomes ducere valeant, nullo vitae suae dispendio subsequente? Perspicuum etiam ex eo arbitrer futurum, quam ob rem in animi rabiem seu furorem agitentur, sic vt omnia audacissime incipiant et temeraria ratione perpetrent? Quid? quod cur libidine coeundi tam vehementer flagrent? quae cuncta aliaque plura id genus, maniacis solennia, nullo negotio deinceps explicatiora dare possem, si mihi expediret et liceret esse longiori, quam instituti ratio permittit.

§. XVII.

Quod vero ad causas attinet procatarticas, eiusmodi humorum ad caput congestionibus viam sternentes, quas in arctum enumerando cogere placet, melancholia praegressa et diuturna primum venit annotanda, quippe quae, experientia loquente, frequenter in maniam degenerare solet et gradu duntaxat ab hac seiuncta obseruatur. In hunc censum quoque praeuia febres intermittentes deferendae sunt, omnium praecipue inueteratae, aut sinistra seu peruersa medicatione exceptae alioque modo suppressae. Praeter has quoque causas omnium viscerum in abdomine conclusorum labes, velut infarctus, obstructions,

nes, scirrhi, cetera, hoc caufarum numero habendae sunt, vt quae pariter capitis vasa sanguine inundari et obrui efficiunt. Ipsa quoque plethora, praesertim si spissitudine stipata est, huiusmodi inundationi vasorum capitis viam pandit. Praeterea quoque ipsum temperamentum cholericum, vel melancholico-cholericum huic morbo procreando perquam aptum notatur. Omnes quoque animi impetus, commotiones affectionesque, si nihil moderati habent, maxime ira, terror, impensissimus amor, cetera, talibus congestionibus viam potefaciunt. Cuncta etiam studia et meditata, quae animum nimis acriter ac diu rei cuidam agitandae intendunt, itidem humores in sanguineoscapitis alueos congerunt. Spectant huc quoque omnia potulenta spirituosâ atque inebriantia, si se homines, huic malo opportuni, iis quotidie idque ad crapulam ingurgitant: vt et cuncta esculenta valde calefacientia et acris aromatis largiter condita, vt quae nimium sanguini aestum et motum concitant, maxime si homines huiusmodi eis crebrius et copiosius, quam pro valetudinis ratione, vescuntur. Ipse quoque potulentorum defectus, si parcius bibuntur, quam humorum iusta tenuitas exigit, talium caufarum numero referendus est. Eiusdem quoque huius efficaciae sunt somniferorum seu narcoticorum abusus, vel certe intempestiuus eorundem vsus, vt pote quae incaute nec tempestiue adhibita, cerebro ac nervis stuporem et *avais d'inslav* inferunt. Pertinent huc

etiam vniuersa, quae massam sanguineam tenuioribus suis liquidis exhauriunt atque orbant, hocque pacto crassiores reddunt; cuiusmodi sunt, quae liquidiora per aluum, diuresin ac diaphoresin e corpore exterminant, si iusto et aequo largius ac frequentius propinentur, velut omnia medicamenta purgantia validiora, sudores nimii et diutini, siue medicamentis, siue corporis exercitiis vel laboribus excussi, crebriores diureses quoquomodo vel medicinis, vel alimentis, proritatae. In causarum quoque occasionalium numero referendae sunt haemorrhoides vnde cunq̄ue interturbatae vel nimium imminutae et quoquo pacto suppressae; vt et menstrua quoquo modo profluere prohibita aliaue ratione cohibita aut praemature cessata; sanguinis solennes et vsitatae missiones vel neglectae, vel intermissae, vel plane omissae; scabies aut aliae cutaneae efflorescentiae, quocunq̄ue velis nomine alias appellatae, si retrocedant sua sponte, vel arte retropellantur; vlcera antiqua ab exterioribus ad interiora retroacta et complura huiusmodi alia, hoc loco enumerari haud necessaria. Haec vniuersa eiusmodi sunt, vt sanguinea liquida abundantius in cerebri vasa congerant, eoque pacto maniae progignendae faces subiiciant.

§. XVIII.

De prognosi seu euentu huius mali meminisse tantum expedit, illud si iam diu perseuerauerit altasque radices in corpore egerit, omnem plerumque medelam eludere

dere, nec vllis vel optimis medicinis adhibitis cedere. Id quod etiam de eodem valet, a parentibus ad liberos haereditate propagato, vtpote cuius sanatio semper in casum it siue ad irritum cadit. Quin etiam si huius mali prouentus solis animi affectionibus debetur, vix ac ne vix quidem vnquam ex mente extirpari se radicitus ac tolli finit, quantumuis vel saluberrima quaeque remedia ei adhibueris. Sin vero insania haec symptomatica fuerit, ex corporis et humorum vitiis enata, omnino interdum spes eius curandae, dummodo in tempore salutaria remedia ei proponuntur, affulget.

§. XIX.

Iam in eo est, vt etiam perspiciamus, qua via huic malo mederi, quoad eius fieri potest, debeamus. Si ipsam corporis naturam, nobis in hac calamitate tollenda praelucentem, consulimus, obseruando notabimus, hunc morbum sponte naturae multoties, haemorrhoidibus ei superuenientibus et rite succedentibus, solui ac funditus tolli, quippe quibus sanguis, a capite ad sedis venas deriuatus, e corpore effunditur et eius abundantia ita admodum imminuitur seu ad iustam copiam redigitur. Aliquando eundem, accedentibus largis diarrhoeis diuque continuantibus, sanari deprehendimus; quod sanguinis vbertas, cerebri vasorum alueos inundantis, et a superioribus nunc ad inferiora conuersi, itidem, atque haemorrhoidum profluuio, insigniter dimuitur. Animaduertimus quoque eundem,

leundem, dysenterii exortis, feliciter subinde depelli. Haemorrhagiis quoque sua sponte obortis, et satis large effuseque procedentibus, mania per saepe funditus sublata esse, obseruatoribus traditur. Annotatum quoque est in obseruationum medicarum monumentis, febrium intermittentium, velut tertianae, quartanae, prouentu, maniacis insaniam haud insolenter fuisse depulsam. Quae etiam aliquando curata esse scribitur, hydropse huic malo se associante.

§. XX.

Medico proinde, maniam curatum ituro, omnium praecipue ad eius causam est respiciendum, quod, ea non intellecta, omnis medicina inanis erit. Quum itaque proximam huius mali causam esse perhibuerim sanguinem, magna vi et copia cerebri vasa influentem atque inundantem, Medenti nihil prius, nihil antiquius quicquam esse debet, quam vt, primo quoque tempore, sanguinei riui cursum a capite ad inferiora corporis deflectat, eoque pacto cerebri vasa liquidorum vitalium mole inundante leuet. Id quod optime efficiet, si solennes quondam sanguinis excretiones, quoad eius fieri poterit, velut haemorrhoides maribus, et menses foeminis, quantocius restituendas curauerit, inque iustum ordinem et fluorem redigendas. Vbi vero, quod expectauit, haud fuerit affectus, illico humorum exsuperantiam, praelarga sanguinis detractione, in pedibus administranda, et, vrgente necessitate

cessitate, aliquoties iteranda, imminuere conuenit. Quibusdam Medentium solenne est, praemissa sanguinis missione vniuersali, in pedum venis suscepta, breui post tum melancholicis, tum maniacis, venam frontis incidere, aliis id minus probantibus et aperte confitentibus, inde parum si forte quicquam, adiuuenti huiuscemodi aegris ad malum depellendum afferri, id quod in medio relicturus sum, nondum mea ipsius obseruatione expertus, an tantus venae frontis sectionis vsus, quantus ille aliquibus praedicari solet.

§. XXI.

Praegressae igitur plethorae imminutioni, cunctis maniacis, utpote sanguineo liquido abundantibus, perquam necessariae, continuo subiungenda sunt potulenta tenuia satisque diluta, in dies affatim aegrotanti haurienda, ut huius sanguini nimium spisso, amissa tenuitas ac debita fluxio resarciatur. Potui ergo eisdem dandae sunt ptisanae sufficienter dilutae, decocta, infusa aliaeque huius generis, quae humorum lentitiam attenuant. Et si forte aegroti a potulentorum vsu largiori abhorrent, ea bibere recusaturi, exiguis quidem, sed crebrioribus haustibus danda sunt, additis blandioribus alloquiis, quo libentius iis uti moueantur. Praeter haec clysteres emollientes, modiceque stimulant, saepius ano iniici expediet, ut qui, intestinis relaxatis, efficiunt, vitalia liquida ut reuoluan-

D

tur

tur a superioribus ad inferiora. Cui quoque fini conducunt pediluvia, crebrius in usum vocata, quae itidem relaxando sanguinis cursum a cerebro ad partes infernas deflectunt. Nonnulli suadent, eiusmodi afflictos statim in mare aut fluuium praecipitandos esse, inque eo tam diu demergendos, quam diu id ferre possint, quod remediorum omnium foret praecipuum ad hunc morbum profligandum; fortasse inde persuasi, quod rabie canina seu hydrophobia affectorum demersio, in flumine, si continuo seu statim a morsu instituitur, huic malo remedium esse cognoscitur praesentissimum; ob nullam aliam rationem, ut mea fert opinio, quam quod ingenti illo terrore, quam eiusmodi homo, praeceps in mare seu amnem datus, indidem persentiscit; menti eius alia idea eademque multo viuacior ac validior, quam prior erat, fuit incussa; quae proinde terroris idea, quum cogitationi illi praegressae et ab canis morsu abortae, vi atque efficacitate longe superior sit, hanc extinctam prorsus ex animo delet atque excutit. Consentaneum igitur est, hoc remedii, nullis aliis ei obstantibus, aliquando maniae idiopathicae non inutiliter proponi, modo id fiat satis opportune. An vero maniae symptomatae conferat, id affirmare non facile auferim: quia haec vel labefactata et obstructa viscera; vel humores affluentes et vna nimis lentos; vel utraque simul suam causam agnoscit.

§. XXII.

Neque satis est, hac in calamitate, conuenientia remedia extrinsecus aegrotis talibus duntaxat admouisse; sed necesse etiam est iisdem de medicinis internis prospicere, vt sanguis a capite ad inferiora corporis assidue deriuetur, glutinosa eius spissitudo attenuata dissoluatur et citatior eius motus, quo per vasorum alueos agitated currit, sedetur et deminuat. Cui scopo consequendo inferuiunt cuncta medicamenta temperantia et refrigerantia, aliquoties de die et nocte aegro exhibenda, quorum in censum omnium potissime nitrosa veniunt numeranda, quae multis modis cum absorbentibus et praecipitantibus maritata offerri possunt. Sanguinis insolens tenacitas tum potulentis tenuioribus, largiter quotidie bibitis; tum medicamentis sine vlla exagitatione eius resoluentibus, velut blandioribus alcalinis et saponaceis, cetera, ad iustam fluiditatem redigenda est. Ad sensum maniacis excitandum ab aliquibus Medicorum vomitoria commendantur, quae, corpus vehementer concutiendo, stagnantes in cerebri vasis humores in motum profluum ciere feruntur. At vero quum eosdem quoque abundantius ad caput pellunt, cautissime cum emeticis mercandum est, ne camino, vt aiunt, oleum addatur. Aluus quoque huiusmodi aegris constanter soluta et aperta seruetur per leniora purgantia, ne, ea adstricta, sanguis maiore copia

ad capitis vasa ruat. Summis etiam laudibus quidam Medentium efferunt hydrargyrosin ad maniam curandam, omnibus aliis in usum eo consilio vocatis medicamentis nihil omnino obsecuturam et cessuram. Verum enim vero curatius consideraturo, per saepe hoc in morbo labem quandam in visceribus occultatam, nec perspicacissimis ingeniis patentem, delitescere, talem hydrargyrosin non permittentem; praeterea humores longe copiosius abundantiusque velutique cum impetu ad capitis vasa, iam nunc inundata et obruta, ferri, mercurio salivationem ciente: is, vel me silente, haud aegre perspiciet, quam parum fidei huic maniae sanationi per hydrargyrosin habendum sit; etiamsi ipse sim testis ἀντόπτης, hoc mali aliquando hoc remedio in foemina quadam felici euentu fuisse ablatum: nemini tamen huius maniae curandae methodi suasor sim atque auctor. Alii camphoram, cum nitro commixtam, maniacis potui dandam suadent, vtpote quae insigni virtute refrigerandi esse proditur; multis aliis eam offerre plane vetentibus, nec ullum alium, nisi externum eius usum concedentibus.

§. XXIII.

Quod si vero hic morbus prouentum suum febribus inter mittentibus, sinistre et perperam sanatis vel plane suppressis, debet, Medenti tota mente in id potissime in cum-

cumbendum, vt, si fieri potest, febrem conuenienti ei medicatione reuocet: id quod si impetrare nequit, relictam in corpore febris causam, debitis ei medicinis, aggredi atque inde emouere sibi curae cordique esse debeat, vt qua sublata, ipsa mania, tanquam effectus eius, facile tolli poterit. Quod ad diaetam maniacis praescribendam attinet, et quemadmodum vasis cerebri, praeter modum inundatis ac propter ea nimium debilitatis, pristinum robur restitui possit, heic vltterius prosequi mittam, ne extra istos dissertationis cancellos egrediar, quos egomet mihi ipse circumdedi; omnium praecipue quum ea in cunctis fere libris, qui de hoc malo litteris proditi exstant, legi possint: temporis etiam angustia Musis meis impetret, vt aliquando fileant huicque dissertationi imponant manum extremam.

T A N T V M.

C 3

Mein,

Mit reichend matter Brust, mit dickem Aug' zu steigen,
 War täglich sein Geschäft. Ein unverdrofner Muth,
 Vom Rume unterstützt; ein Feuer, ihm fast eigen,
 Verzehren vor ihm her der Sorgen schwarze Wuth.

So dringst Du mit Gewalt der sichern Ehr' entgegen,
 O Freund; und sie führt Dich in ihren Tempel ein:
 Um den verdienten Schmuck um Haupt und Brust zu legen;
 Um ruhig nun durch Dich, durch Dich geschützt zu sein.
 Laß, Freund, den Eifer nie vor sie entkräftet werden.
 Folg' ihren Reizen nach. Doch, merk auf ihr Gesicht.
 Oft kleidet der falsche Rum in ähnlichen Gebärden
 Sein fales Antliz ein. Doch, ein erhabners Licht
 Erhebt der, der Du folgst, die blizend hohe Röthe,
 Die ihre Wangen färbt. Sie achtet keine Müh';
 Auch selbst Verachtung nicht, die ihr ein Träger böte.
 Dis, Freund, bemerke wol. Hieran erkennst Du sie.

Hermann Friedrich Weissenborn,

aus Schwedischpommern,

b. G. G. B.

Diss. med. Hal.

g. 1763/64.

ULB Halle

005 379 296

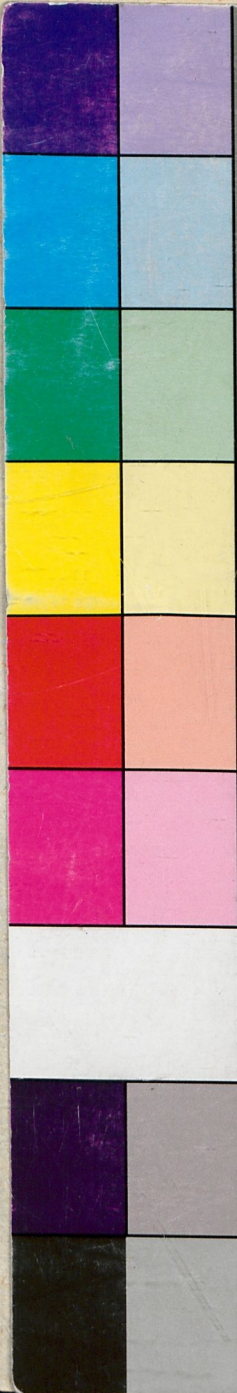
3

Centimetres
Inches

Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Farbkarte #13

B.I.G.

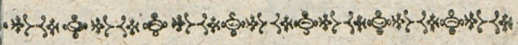
NAUGVRALIS MEDICA
DE
R B I S
ICO - MANIACIS

QVAM
MINIS AVSPICIIS
ET
ORVM ORDINIS INDVLTV
OV DOCTORIS
E ET CHIRVRGIAE

C SCIENTIA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
S RITE CAPESSENDIS
MARTH A. CIO IO CC LXIII

GIA FRIDERICIANA
IS LOCO EXHIBET

ET
VDITORVM CENSVAE
OFFERT
CTOR
AS HIRSCHEL,
ROLINENSIS.

MAGDEBVRGICAE,
NA VESTERIANA.

